

KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA MOLIYAVIY NATIJALAR HISOBINING AMALIY JIHLATLARI

Parmanova Zulayxo Abduazim qizi

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

Magistratura va Kechki ta'lim fakulteti

Buxgalteriya Hisobi yo'nalishi 2-kurs magistranti

zulayxo96@bk.ru

Annotatsiya: Korporativ boshqaruv tizimi, zamonaviy iqtisodiy sharoitlarda kompaniyalar uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning moliyaviy natijalarini hisoblash va tahlil qilish jarayonlarini o'z ichiga oladi. Moliyaviy natijalar hisobining amaliy jihatlari esa korporativ boshqaruvning samaradorligini oshirish, strategik qarorlar qabul qilish va resurslarni samarali boshqarish uchun muhimdir. Ushbu maqolada korporativ boshqaruv tizimida moliyaviy natijalar hisobining amaliy jihatlari, uning ahamiyati, asosiy jarayonlari va natijalarni tahlil qilish usullari haqida ma'lumotlar beriladi.

Kalit so'zlar: korporativ boshqaruv, kompaniya, moliyaviy ko'rsatkichlar, moliyaviy barqarorlik, hisobotlar, hisob-kitob, rentabellik, likvidlik.

Korporativ boshqaruv tizimining asosiy maqsadi kompaniyaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, foyda olish va investorlar uchun qiymat yaratishdir. Bu maqsadga erishish uchun moliyaviy natijalar hisobini to'g'ri va aniq olib borish zarur. Moliyaviy natijalar hisobining asosiy jihatlardan biri – bu moliyaviy hisobotlarni tayyorlashdir. Moliyaviy hisobotlar kompaniyaning moliyaviy holatini, daromadlari va xarajatlarini, aktivlari va majburiyatlarini aks ettiradi. Hisobotlar, shuningdek, investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun muhim axborot manbai hisoblanadi. Moliyaviy natijalar hisobining amaliy jihatlari quyidagi asosiy jarayonlarni o'z ichiga oladi: hisob-kitob, moliyaviy hisobotlarni tayyorlash, tahlil qilish va prognozlash. Hisob-kitob jarayoni kompaniyaning moliyaviy faoliyatini kuzatish va qayd etishdan iborat. Bu jarayonda barcha moliyaviy operatsiyalar, shu jumladan, daromadlar, xarajatlar, investitsiyalar va boshqa moliyaviy tranzaksiyalar hisobga olinadi. Hisob-kitob jarayoni to'g'ri va aniq bo'lishi kompaniyaning moliyaviy natijalarini hisoblashda muhim ahamiyatga ega.[1]

Moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayoni kompaniyaning moliyaviy holatini ko'rsatadigan asosiy hujjatlarni yaratishni o'z ichiga oladi. Bu hisobotlar, odatda, uchta asosiy turga bo'linadi: balans hisobotlari, daromadlar hisobotlari va pul oqimlari hisobotlari. Balans hisobotlari kompaniyaning aktivlari, majburiyatlari va egalar kapitallari haqida ma'lumot beradi. Daromadlar hisobotlari kompaniyaning

daromadlari va xarajatlarini ko'rsatadi, bu esa kompaniyaning foydasini aniqlashda yordam beradi. Pul oqimlari hisobotlari esa kompaniyaning naqd pul oqimlarini tahlil qilishda muhimdir. Tahlil qilish jarayoni moliyaviy natijalarni baholash va ularni strategik qarorlar qabul qilishda qo'llash uchun zarurdir. Moliyaviy tahlil, asosan, moliyaviy ko'rsatkichlar yordamida amalga oshiriladi. Bu ko'rsatkichlar, masalan, rentabellik, likvidlik, qarz yukliligi va boshqalar, kompaniyaning moliyaviy holatini va faoliyatini baholashda yordam beradi. Moliyaviy tahlilning asosiy maqsadi kompaniyaning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, shuningdek, kelajakdagi moliyaviy natijalarni prognoz qilishdir.[2]

Korporativ boshqaruv tizimida moliyaviy natijalar hisobining amaliy jihatlar shuningdek, strategik rejalashtirish jarayonida ham muhim o'rin tutadi. Strategik rejalashtirishda kompaniya o'z maqsadlarini belgilab, ularga erishish uchun zarur bo'lgan resurslarni aniqlaydi. Moliyaviy natijalar hisobining to'g'ri olib borilishi strategik rejalashtirish jarayonida kompaniyaning moliyaviy imkoniyatlarini baholashga yordam beradi. Bu esa kompaniyaning o'sishi, rivojlanishi va raqobatbardoshligini oshirishga imkon yaratadi. Bundan tashqari, moliyaviy natijalar hisobining amaliy jihatlar kompaniyaning ichki nazorat tizimida ham muhim ahamiyatga ega. Ichki nazorat tizimi kompaniyaning moliyaviy faoliyatini nazorat qilish va xavflarni boshqarish uchun mo'ljallangan. Moliyaviy natijalar hisobining aniq va to'g'ri bo'lishi ichki nazorat tizimining samaradorligini oshiradi. Bu esa kompaniyaning moliyaviy xatolarini kamaytirish, firibgarliklarni oldini olish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.[3]

Korporativ boshqaruv tizimida moliyaviy natijalar hisobining amaliy jihatlar shuningdek, tashqi manfaatdor tomonlar bilan aloqalarni boshqarish jarayonida ham muhimdir. Investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar kompaniyaning moliyaviy holatini va natijalarini bilishlari kerak. Moliyaviy hisobotlar va natijalar hisobining aniq va to'g'ri bo'lishi, kompaniyaning tashqi manfaatdor tomonlar bilan munosabatlarini mustahkamlashga yordam beradi. Bu esa investorlar va kreditorlarning ishonchini oshiradi va kompaniyaning moliyaviy resurslarini jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shuningdek, moliyaviy natijalar hisobining amaliy jihatlar kompaniyaning raqobatbardoshligini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Raqobatbardosh muhitda kompaniyalar o'z moliyaviy natijalarini yaxshilash uchun doimiy ravishda yangiliklar kiritishlari zarur. Moliyaviy natijalar hisobining to'g'ri olib borilishi kompaniyaning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi, chunki bu jarayon kompaniyaning kuchli tomonlarini aniqlash va ularni rivojlantirishga imkon beradi.[4]

Moliyaviy tahlil jarayoni kompaniyaning moliyaviy holatini, faoliyatini va samaradorligini baholash uchun muhim vositadir. Bu jarayon turli ko'rsatkichlar orqali amalga oshiriladi. Ushbu ko'rsatkichlar kompaniyaning moliyaviy hisobotlaridan

olinadi va ularning har biri o'ziga xos maqsadga ega. Moliyaviy tahlil ko'rsatkichlari asosan rentabellik, likvidlik, qarz yukliligi, faoliyat va pul oqimlari kabi toifalarga ajratiladi. Rentabellik ko'rsatkichlari kompaniyaning foydalilik darajasini baholashda muhim ahamiyatga ega. Ular kompaniya daromadlarini xarajatlarga nisbatan ko'rsatadi va investorlar uchun kompaniyaning qanchalik samarali ishlayotganini aniqlashda yordam beradi. Rentabellik ko'rsatkichlari ichida sof foyda rentabelligi, aktivlar rentabelligi va kapital rentabelligi kabilar mavjud. Sof foyda rentabelligi kompaniyaning sof foydasini umumiy daromadlariga nisbatan ko'rsatadi, bu esa kompaniyaning xarajatlarni qanchalik samarali boshqarayotganini ko'rsatadi. Aktivlar rentabelligi esa kompaniyaning aktivlardan qancha foyda olishini baholashda yordam beradi. Kapital rentabelligi esa investorlar uchun kompaniyaning qanchalik foydali ekanligini baholashda muhimdir. Likvidlik ko'rsatkichlari kompaniyaning qisqa muddatli moliyaviy majburiyatlarini qoplash qobiliyatini baholashda muhimdir. Likvidlik koeffitsienti va tez likvidlik koeffitsienti kabi ko'rsatkichlar kompaniyaning joriy aktivlari va majburiyatlari o'rtasidagi munosabatni ko'rsatadi. Likvidlik koeffitsienti joriy aktivlarning joriy majburiyatlarga nisbati bo'lib, kompaniyaning qisqa muddatli qarzlarini qoplash imkoniyatini ko'rsatadi. Tez likvidlik koeffitsienti esa inventarlarni hisobga olmasdan, joriy aktivlarning joriy majburiyatlarga nisbati bo'lib, kompaniyaning likvidlik holatini yanada aniqroq baholash imkonini beradi.[5]

Qarz yukliligi ko'rsatkichlari kompaniyaning moliyaviy xavfini baholashda muhim ahamiyatga ega. Qarz kapitali koeffitsienti va qarzдорlik koeffitsienti kabi ko'rsatkichlar kompaniyaning qarzlarining egalar kapitaliga va umumiy aktivlarga nisbati orqali moliyaviy holatini ko'rsatadi. Qarz kapitali koeffitsienti kompaniyaning moliyaviy tuzilishini tushunishga yordam beradi. Agar bu ko'rsatkich yuqori bo'lsa, kompaniya qarzdan ko'proq foydalanayotganini anglatadi, bu esa moliyaviy xavfni oshirishi mumkin. Qarzдорlik koeffitsienti esa kompaniyaning umumiy aktivlarini moliyalashtirishda qancha qarzdan foydalanayotganini ko'rsatadi. Faoliyat ko'rsatkichlari kompaniyaning operatsion samaradorligini baholashda muhimdir. Aktivlarning aylanish koeffitsienti va inventar aylanish koeffitsienti kabi ko'rsatkichlar kompaniyaning aktivlari va inventarlarini qanchalik samarali boshqarayotganini ko'rsatadi. Aktivlarning aylanish koeffitsienti daromadlarning umumiy aktivlarga nisbati bo'lib, kompaniyaning aktivlarini samarali ishlatish qobiliyatini baholaydi. Inventar aylanish koeffitsienti esa sotilgan tovarlar qiymatining o'rtacha inventarga nisbati bo'lib, inventarlarni qanchalik samarali boshqarayotganini ko'rsatadi. Pul oqimlari ko'rsatkichlari kompaniyaning naqd pul oqimlarini baholashda muhimdir. Operatsion pul oqimlari va pul oqimlari koeffitsienti kabi ko'rsatkichlar kompaniyaning asosiy faoliyatidan naqd pul olish qobiliyatini ko'rsatadi. Operatsion pul oqimlari kompaniyaning operatsion faoliyatidan olingan naqd pul oqimlarini ko'rsatadi va kompaniyaning asosiy faoliyatidan naqd pul olish qobiliyatini baholashda

muhimdir. Pul oqimlari koeffitsienti esa operatsion pul oqimlarining joriy majburiyatlarga nisbati bo'lib, kompaniyaning qisqa muddatli majburiyatlarini qoplash uchun naqd pul oqimlarini baholashga yordam beradi. Moliyaviy tahlil jarayonida ko'rsatkichlarning to'g'ri talqini va tahlil qilinishi kompaniyaning kelajakdagi strategik qarorlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Har bir ko'rsatkich o'ziga xos maqsadga ega bo'lib, kompaniyaning moliyaviy salohiyatini, barqarorligini va rentabelligini aniqlashda yordam beradi. Moliyaviy tahlil jarayoni faqat raqamlarni o'qishdan iborat emas, balki u kompaniyaning moliyaviy holatini chuqur tushunishga va strategik qarorlar qabul qilishda yordam berishga qaratilgan. Bundan tashqari, moliyaviy tahlil jarayoni kompaniyaning raqobatbardoshligini baholashda ham muhimdir. Raqobat muhitida kompaniyaning o'z o'rnini aniqlash va raqobatchilar bilan solishtirish uchun moliyaviy ko'rsatkichlar yordamida tahlil qilish zarur. Bu jarayonda kompaniyaning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, imkoniyatlar va tahdidlarni baholash, shuningdek, kelajakdagi strategiyalarni rejalashtirishda yordam beradi. Moliyaviy tahlil jarayonida ko'rsatkichlarni tahlil qilish orqali kompaniya o'z faoliyatini yanada samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, agar kompaniya rentabellik ko'rsatkichlarida pasayishni kuzatsa, bu xarajatlarni kamaytirish yoki daromadlarni oshirish bo'yicha choralar ko'rishni talab qiladi. Shuningdek, likvidlik ko'rsatkichlarida muammolar mavjud bo'lsa, kompaniya qisqa muddatli qarzlarni qoplash uchun naqd pul oqimlarini yaxshilashga e'tibor berishi kerak. Moliyaviy tahlil jarayoni kompaniyaning moliyaviy holatini baholashda, strategik qarorlar qabul qilishda va raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Turli ko'rsatkichlar orqali amalga oshiriladigan tahlil kompaniyaning moliyaviy salohiyatini, barqarorligini va rentabelligini aniqlashda yordam beradi. Har bir ko'rsatkich o'ziga xos maqsadga ega bo'lib, kompaniyaning kelajakdagi muvaffaqiyatini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Moliyaviy tahlil jarayonining samarali amalga oshirilishi kompaniyaning uzoq muddatli barqarorligini va o'sishini ta'minlash uchun zarurdir.[6]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, korporativ boshqaruv tizimida moliyaviy natijalar hisobining amaliy jihatlari kompaniyaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, strategik qarorlar qabul qilish va resurslarni samarali boshqarish uchun muhimdir. Hisob-kitob, moliyaviy hisobotlarni tayyorlash, tahlil qilish va prognozlash jarayonlari kompaniyaning moliyaviy holatini baholash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Moliyaviy natijalar hisobining aniq va to'g'ri bo'lishi kompaniyaning ichki nazorat tizimini kuchaytiradi, tashqi manfaatdor tomonlar bilan aloqalarni mustahkamlaydi va raqobatbardoshligini oshiradi. Shuning uchun, korporativ boshqaruv tizimida moliyaviy natijalar hisobining amaliy jihatlari doimiy ravishda rivojlanishi va takomillashishi lozim. Bu esa kompaniyaning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi va kelajakdagi o'sishi uchun zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurazakov, A. (2020). "Korporativ boshqaruv: nazariyasi va amaliyoti". Tashkent: Iqtisodiyot va tadbirkorlik universiteti nashriyoti.
2. Qodirov, M. (2021). "Moliyaviy tahlil va korporativ boshqaruv". Tashkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
3. Rasulov, S. (2019). "Korporativ boshqaruv tizimida moliyaviy natijalar hisobining ahamiyati". Tashkent: O'zbekiston davlat iqtisodiyot universiteti nashriyoti.
4. Murodov, D. (2022). "Korporativ moliya: nazariy va amaliy jihatlar". Tashkent: O'zbekiston davlat universiteti nashriyoti.
5. Sattorov, E. (2020). "Moliyaviy natijalar hisobi va ularni boshqarishda qo'llanilishi". Tashkent: Iqtisodiyot va moliya universiteti nashriyoti.
6. Karimov, R. (2021). "Korporativ boshqaruv va moliyaviy tahlil". Tashkent: Toshkent moliya instituti nashriyoti.
7. Tursunov, A. (2023). "Korporativ boshqaruvda moliyaviy natijalar va ularning hisoboti". Tashkent: O'zbekiston iqtisodiyoti va moliya instituti nashriyoti.
8. Xodjayev, U. (2022). "Korporativ boshqaruv va moliyaviy natijalar: muammolar va yechimlar". Tashkent: O'zbekiston davlat iqtisodiyot universiteti nashriyoti.